

Scenarier Risør sentrum

Sentrumsutvalget gjennomførte lørdag 24. mars 2018 en workshop for å utarbeide ulike scenarier for Risør sentrum. Dette er en rapport fra scenarioarbeidet. I mandatets punkt tre heter det:

Hvilke scenarier kan man se for seg for en sentrumsutvikling i Risør fram mot 2040?

Hvilke faktorer og utviklingstrekk underbygger scenarioene?

Workshopen var planlagt og ble ledet av ordfører Per Kr. Lunden. Hele sentrumsutvalget bidro og diskuterte som en samlet gruppe.

Hva er scenariobygging

Scenariobygging tar utgangspunkt i utviklingstendenser i dag og vurderer ut fra dette ulike retninger for utviklingen på et gitt tidspunkt (2040 i dette tilfellet) i framtida.

Workshopen tok utgangspunkt i **utviklingstendenser** som Risør og samfunnet forøvrig står overfor i dag. Følgende ble valgt ut:

- a. Eldrebølge/demografi. En forskyving i alderssammensetningen med flere eldre og færre yngre.
- b. Digitalisering/automatisering. Dagens arbeidsplasser og arbeidsoppgaver forsvinner og mange jobber automatiseres. Samtidig kommer det nye arbeidsoppgaver og næringer.
- c. Sentralisering/urbanisering. En klar tendens i både Norge og internasjonalt. Flere ønsker å bo i eller nær større byer der tilbudene og valgmulighetene er større.
- d. Miljø/klimaendringer. Vi vil velge eller få krav om å leve og bo mer klima- og miljøvennlig.
- e. Globalisering. Vi er en tydeligere del av en global økonomi og en global utvikling
- f. Delingsøkonomi. Vi vil i større grad kunne dele bolig, feriested, båt, bil og andre goder. Nye finansieringsordninger, som folkefinansiering (Crowdfunding) vil utvikle seg. Dette kan henge sammen med større miljø- og klimabevisthet, men kan også ha andre praktiske årsaker.

På bakgrunn av disse utviklingstrekene ble det diskutert muligheter, styrker og utfordringer Risørsamfunnet står overfor. Ut fra dette har vi skrevet tre forskjellige scenarier:

Risør – 2040... det grå skiftet

Risør har vokst til 7500 personer. Risør har blitt markedsført som paradiset for de aktive eldre, og kommunen har fokusert på å bruke de eldre til å tiltrekke seg yngre arbeidskraft. Som en følge av flere innflyttere er det kommet mange nye arbeidsplasser innen helse og velværessegmentet. Det historiske sentrum er i stor grad bebodd av godt voksne, mens den yngre generasjonen har etablert seg i nye boliger i sentrum mellom den verneverdige delen og Kjempesteinsmyra hvor skole og aktiviteter for barn er. Området Kjempesteinsmyra/historisk sentrum er knyttet sammen med

lysstier, sykkelheis og rulleramper slik at avstanden ikke lenger oppleves som stor. Både i Flisvika og på Holmen har det bodd folk i leiligheter i 20 og 15 år. Dette er attraktive steder for velstående eldre som stort sett bor i Risør i sommerhalvåret og i Syd-Europa eller Asia i vinterhalvåret. Noen leier ut leilighetene sine via formidlingstjenester på sosiale medier, men det er ikke så mange som ønsker å komme til Risør om vinteren.

Risørhuset har mye besøk, og biblioteket er et mye benyttet møtested. Biblioteket har utvidet åpningstidene sine ved hjelp av arbeidsvillige pensjonister som stiller opp noen kvelder i uka på dugnad. Det er dannet et privat, «personlig utviklingsuniversitet for voksne» med foredrag om blant annet personlig økonomi, helse og livsstil med mange samfunnsstopper med tilknytning til Risør som populære foredragsholdere.

Historielaget, seilforeningen og Havrefjell turlag har alle fått mange nye medlemmer, de fleste over 60. Risør har ikke fått ny svømmehall. Det er lenge siden Risør-varden var en aktiv klubb. Sørlandet Helsepark har blomstret opp etter litt startproblemer, men varmt-basseng og SPA er et godt tilbud til byens befolkning. Helseparken er en av byens større arbeidsplasser. Risør er slått sammen med Tvedestrand, Vegårshei, Gjerstad og Åmli. Kommunepolitikere ser alvorlig på at Risør har fått en unormal stor del av befolkningen som er over 80 år, og at denne aldersgruppen har vokst med årene. Budsjettene til eldreomsorg klarer man å holde i sjakk som en følge av kommunens effektiviseringstiltak og satsning på automatisering og digitalisering. De fleste eldre bor nå hjemme til de dør. Videregående skole ble flyttet til Tvedestrand allerede i 2025. Skolen i Risør er endret til en læringsarena for kunnskapsoverføring av håndverk, og Risør er den byen i landet med flest læringeplasser innen gamle tradisjonsyrker. Risør har lyktes i å lage et privat «senioruniversitet» på den nedlagte videregående skolen. Dette har gjort at man har ivaretatt og utviklet kunnskapsarbeidsplasser. Noen av de aktive eldre er fortsatt yrkesaktive på deltid og Næringshagen har blitt en seniorhage hvor man kan leie seg inn for en eller to dager i uka.

Det som er igjen av kommuneadministrasjonen har blitt flyttet til Tvedestrand, mens Risør har fått mye av helse- og eldre administrasjonen. Hjemmesykepleien er blitt bygd ut og er blitt en av de største arbeidsplassene i hele stor-kommunen. Risør har også beholdt et senter for velferdsteknologi og e- helse i samarbeid med Grimstad og UIA etter målrettet og strategisk satsing fra kommunens side. Risør er et attraktivt sted å satse på for mange med helsefaglig utdanning og for dem som jobber med velferdsteknologi.

Risør markedsføres fortsatt som kunst, kultur, og trehusbyen, med mange av de samme aktivitetene som var her for 25 år siden. Villvinmarkedet, Risør Kammermusikkfest, Risør Festuke og Risør Trebåtfestival. I tillegg kan byen skilte med treff for eksklusive, klassiske sportsbiler som Morgan, Porsche, Ferrari med kostymeopptog. Bruktmarked og antikvitetshelg er videreutviklet og har nå månedlige markeder med store besøkstall.

Alle festivalene bortsett fra kammerfesten og festuka har synkende omsetnings- og besøkstall. Men de som kommer er fornøyde fordi de vet hva de får, de gode gamle kommer stadig tilbake fordi det er så hyggelig. Kunstparken er fortsatt i drift, og Risør kunstforening holder sommeråpent galleri. Det profesjonelle kunstmiljøet er fornyet gjennom «market space», et høyteknologisk atelier som også har tiltrukket seg kunstnere fra hele Norden og Syd-Europa. Pensjonerte kunstnere har beholdt atelierene sine selv om de har passert 80 og 85 år. Mange av utstillingene er av amatører, medlemmer av malerklubben, som også er svært aktiv.

Det har blitt 2 gågater i byen, torvet er bilfritt og pent beplantet og har nymalte benker og en liten pianopaviljong. Antallet butikker har holdt seg nokså stabilt, men er mer i retning av opplevelsesbasert og hoppypreget enn i dag. Byens nye trekkplaster er en eksklusiv forretning med miniatyrer. Ny teknologi er blitt tatt i bruk og en førerløs buss kjører i byrute fra 9 til 9 og en mindre buss transporterer folk til byen etter hvert som de tilkaller den digitalt. Risør har fått en førerløs båt som går mellom sentrum og sentrum på Hope og Søndeled. Dette har gitt en vin-vinn situasjon for både sentrum og distriktene, spesielt i sommersesongen. Parkering er et mindre problem. Det ble investert i et parkeringshus i Hasdalen tidlig på 2020-tallet. Ellers har mange kjøpt seg inn i bilfelleskap, og de fleste biler kjører nå selv. Reisetid til Oslo er nå litt over 2 timer med bil, og det gjør det lett å bevege seg mellom de stedene der det til enhver tid er mest behagelig å være. Gjennomsnittsalderen i Risør er 6 år høyere enn for 20 år siden, og 2 år høyere enn landsgjennomsnittet.

Godt voksne har alltid vært tiltrukket av Risør og dette ser ut til å være en trend som vedvarer.

Risør – 2040. Fritt valg for alle.

Innbyggertallet i Risør har sakte sunket til 6700 innbyggere, og gjennomsnittsalderen er 5 år høyere enn for 20 år siden. Som et resultat av kommunevalget i 2019, ble boplikten fjernet, uten at det ble satt i verk tiltak for å premiere dem som hadde bostedsadresse i byen. Dette førte til at kommunen stadig tapte skatteinntekter. Byantikvarstilling og kultursjefstilling var blant de første stillingene som ble kuttet for å kompensere. Kunststipendene ble også kuttet.

Man har vært liberale med å tillate bygging i strandsonen og utbygging av loft og terrasser i den verneverdige bebyggelsen, for å få folk til være her oftere. Dette har ikke hatt noen nevneverdig innvirkning. Eiendomsprisene har holdt seg på 2021-nivå, bortsett fra for husene med aller best beliggenhet - som er blitt dyrere. Gateparkering er et irritasjonsproblem man ikke får løst, selv om det nå er på full fart ut å eie egen bil.

I juli er det fortsatt mye folk i byen, men Villvinfestivalen ble erstattet med en visefestival og flere konserter i de travle juliukene. Galleri Villvin måtte kaste inn håndkleet for mange år siden, etter at kultursjefen forsvant, og miljøet i kunsteparken ikke lengre var like produktivt. De fleste av kunstnerne har flyttet til Sandøya i Tvedestrand. Lokalene til Villvin er overtatt av Apoteket. Mange utsteder har klart seg godt, og man har fått tilbake serveringstilbudet på torvet.

Det ble gjort et forsøk på å bygge et kjøpesenter i Mortensenkvartalet ved å bygge tak over Hollenderhagen. Prosjektet ble aldri ferdigstilt, men Sportsbutikken, Vinmonopolet, Apoteket som flyttet hit, og en Cubus-butikk som hadde tegnet kontrakt, har klart seg. Resten av det overbygde kvartalet brukes som lagring og parkering for el-biler. Deler av prosjektet ble bygget om til leiligheter ettersom det viste seg at netthandel og synkende folketall i byen hadde gjort det enda mer uinteressant for de større kjedene å etablere seg i Risør.

Opprustningen av torvet rundt 2020 besto i å lage noen lekeapparater og flere benker. Lekeapparatene har blitt godt brukt gjennom årene, og det argumenteres stadig i den offentlige diskusjonen at det må lages noe spektakulært for barn der, som kan konkurrere med Dyreparken, sånn at man igjen kan få handel i byen.

Risør har gode tur- og rekreasjonsmuligheter. En ny gangvei mellom Flisvika og Randvik ble ferdigstilt i 2025, og har vært et populært tilbud til både fastboende og turister. Risør er en by som har vært god på integrering av flyktninger, og folk med bakgrunn fra mange kulturer og i alle aldre bruker denne stien til fiske, trim og naturoplevelser.

Det har blitt noen flere parkeringsplasser på torvet og rundt havna etter at Parkeringshuset i fjell ikke ble gjennomført. Parkeringsplassene i fjell ble så dyre at kun to beboere ønsket å kjøpe dem, og planene ble skrinlagt i 2025 etter ekstraomganger i bystyret.

Videregående skole er lagt ned. Man har ikke klart å øke ungdomskullene i Risør, og elevene fra Gjerstad valgte alle sammen den nye skolen i Tvedestrand allerede fra første år den var ny. Folk i Risør var ikke våkne da de vedtok å legge ned den videregående skolen. De var mest opptatt av å diskutere boplikt, som noen vil innføre igjen, skjenketider, og om det skulle stå trehusbyen eller den hvite by ved Skagerak på skiltet ved E-18.

Antallet ungdommer som fullfører videregående skole har blitt lavere de siste 20 åra, og levekårsutfordringene på Sørlandet har ikke endret seg nevneverdig. Men, mange trives i Risør, mye av det gamle står ved lag, og byen er fortsatt vakker. Mange synes det er greit at de kjenner de fleste. Mange av risørungdommene flytter ut og kommer aldri tilbake, men sånn er det når det ikke er arbeidsplasser her!

Risør – bolyst, og det grønne skiftet.

Risør 2040 har 7500 innbyggere. Over 1200 av dem bor i bykjernen. Risørs historiske bykjerne er på Unescos verdensarvliste, og er et ettertraktet turistmål for turister fra fjern og nær. Risør har bevart sitt småbypreg og sjarme, unger sykler i gatene. Unge og eldre treffes på torvet og i de små parkene. Alle kjenner fortsatt alle, selv om byen har mange «innflyttere» fra alle verdenshjørner.

Det er stas å bo i de gamle husene, og mange unge familier har flyttet til byen igjen, spesielt atter at kommunens beboerpakke i vernesonen tredde i kraft. Husene i byen ble populære etter at det ble bygget parkeringshus i Hasdalen med tilhørende boder. Det viste seg etterhvert at det ikke var nødvendig med så mange parkeringsplasser som man trodde. De fleste bruker nå førerløse biler som de tilkaller når de trenger dem. Det er laget en oppbevarings-, lade-, og - vedlikeholdsplass for disse kjøretøyene på Hestmyr når de ikke er i bruk. Førerløs bybuss ble tatt i bruk i Risør allerede i 2028. Og fra E-18 går det busser til Oslo og Kristiansand hver halvtime og tog fra Brokelandsheia stasjon hver time.

Hollenderhagen og Torvet er populære møteplasser. Torvet ble større og tilnærmet bilfritt allerede i 2020, og på 2020-tallet ble Hollenderhagen tatt mye i bruk etter at flere eiere av de omkringliggende gårdene åpnet eiendommene sine mot hagen. Her er det både servering om sommeren, julemarked og antikvitetsmarked.

Gjennomsnittsalderen i befolkningen er bare et par år eldre enn i 2018 fordi man har klart å få flere unge til å bli og å flytte tilbake til byen. Det har blitt bygget flere nye fortetningsboliger mellom byen

og Viddefjell, et prosjekt i samarbeid med Husbanken og Arkitekthøgskolen, Risør kommune og en privat utbygger. Arkitekturen er ny i uttrykket, men passer fint inn i terrenget, og blant de andre husene fra forskjellige epoker. Unge under 40 år har fått rimelige lån fra kommune/husbank til restaurering av verneverdige hus.

Mange unge eldre flyttet til leilighetene i Flisvika og på Holmen tidlig på 2020 tallet. De fleste av dem meldte ikke flytting til byen, men mange av dem bidrar i Risørs kulturliv som frivillige. De er en kjøpsterk gruppe. Butikkene, de nye kaféene, og restaurantene kunne ikke ha overlevd uten det kjøpsterke eldre-publikummet som tiltrekkes av det urbane småbylivet i Risør. Det har skjedd mye nytt på kulturfronten, samtidig som de gode gamle festivalene har blitt klassikere. Spesielt musikklivet i Risør har blomstret på jazz/blues- fronten etter at unge musikere vendte hjem på 2020 tallet og tok i bruk byen som arena for andre musikkuttrykk og formidlingsformer. Samarbeid med Tvedestrand om litteratursatsing, med felles stort arrangement på Gjeving, samt mindre arrangementene i begge sentrum er også populært.

Flere kunstnere flyttet til byen da kommunen stilte to kunstnerleiligheter til disposisjon for kortere perioder. Her søker både musikere, forfattere og kunstnere om å få bo. Kommunen stilte også flere atelierer og øvingsmuligheter til disposisjon, der motytelsene var et bidrag til Risørs kulturliv etter modell fra kunststipendene som man nå har hatt i snart 50 år. Mange av disse velger etter oppholdet å bosette seg her eller komme tilbake. Dette har resultert i et gründerkvartal rundt Kunstparken og Næringshagen der mennesker i kreative yrker; arkitekter, designere, fotografer, freelance journalister og reklamefolk, har sitt tilholdssted her deler av arbeidsuken.

Kommunen ble slått sammen med Arendal, Froland, Tvedestrand, Vegårshei og Gjerstad i 2038 sammenslåningen, og er nå en bydel i den nest største kommunen på Sørlandet. Risør har beholdt sin videregående skole etter harde kamper og folkeprotester på 2020-tallet, at elevkullene ble større hjelp også på.

Boplikten ble opphevet i hele kommunen allerede i 2021, men i vernesonen har parkeringsplass til beboere, båt plass, subsidiert barnehageplass og støtteordninger til restaurering av husene, forbeholdt folk med bostedsadresse i byen gjort sentrum populært. Antall feriehus har kanskje økt noe, men det er mange «trehusentusiaster» som har kjøpt sine andre hjem i den gamle trehusbebyggelsen. De holder husene godt i stand. Eiendomsprisene i vernesonen har steget noe, men har også gjort at mange får igjen pengene sine når de selger hus som har blitt restaurert på en ordentlig måte.

Dette har gitt kundegrunnlag for økologisk turisme. Havpadling, seiling, fiske, og overnatting i skjærgården har blitt stadig mer populært, og det har blitt åpnet flere økologiske matbutikker og kafeer i byen. Det er laget kolonihager på Randvik for beboere fra byen og folk som bor permanent i båt.

Kyststien fra Flisvika til Randvik ble åpnet av kong Haakon Magnus i 2027 og var et gedigent løft for byen. Den er mye brukt både av besøkende og fastboende. Kommunen kviet seg med å låne midler til investeringer. En privat gjeng satte i gang prosjektet, og ved hjelp av dugnadsinnsats, midler fra mange hold og private sponsorer, fikk byen til dette som et felles prosjekt. Kyststiprosjektet har vært brukt som eksempel for andre på hvordan man kan engasjere nye landsmenn og mennesker utenfor arbeidslivet i et prosjekt som kan løfte et lite samfunn.

Havbruksindustrien har fått en renessanse i Risør etter at eksportprisene har økt, og markedet for kvalitetsmat blir stadig større. Det er også et voksende maritimt miljø rundt Risør Fiskemottak.

Risør kommune har satset offensivt for å tilrettelegge for bedrifter i områdene rundt E-18. og flere av bedriftene her har klart å legge om driften ved å utnytte effektene av fornybar energi.

Risør har også satset og blitt enda bedre på; turisme, serveringsnæring, opplevelsesnæring, småskala håndverk og nisjebutikker, økologisk matproduksjon, de tradisjonelle håndverksverksbedriftene, marin-næring, tjenesteyting til deltidsboende, tjenesteyting i privat omsorg.

Delingsøkonomien endret mye av samfunnet i Risør. Mange av de deltidsboende ønsker kvalitetsprodukter som de leier i Risør. Båttutleie, sykkelutleie, sportsutstys-utleie, kokkeutleie, party-set-utleie, redskaps- og verktøyutleie er alle nye småbedrifter som har poppet opp de siste årene.

Mange jobber i Oslo, Skien, Kristiansand eller Arendal. Strukturene i arbeidslivet har endret seg. Folk har stadig større anledning til å bevege seg og oppholde seg på forskjellige steder. Skillet mellom bustad og feriebolig er i ferd med å viskes ut, og folk jobber mer fleksibelt – og oftere fra dynamiske kontorfellesskap. Sånn sett er dette med feriehus ikke lenger en utfordring, fordi folks arbeidsliv er stadig meir dynamisk.

Aller mest har man lyktes med at Risør har blitt et godt sted å bo. Risør har tiltrukket seg folk som lever annerledes enn for 20 år siden. Familier som bor her i kortere tid, som bor i flere land, og som har yrker som det går an å ta med seg. Mange utflyttede risørungdommer ønsker å komme hjem, først og fremst på grunn av god bo-kvalitet. Disse tilfører impulser og sørger for at byen og sentrum holdes levende.